

N:o 21.

Ank. till Riksd. kansli den 9 mars 1906, kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om förslag till författning angående pantlånerörelse.

Lagutskottet har till förberedande behandling fått emottaga en inom Andra Kammaren af herr *J. Bengtsson* i Bjärnalt väckt motion, n:o 53, af följande lydelse:

»Att många och stora brister vidlåda lagstiftningen om pantlånerörelsen, torde af ingen kunna förnekas. Men hittills har just ingenting gjorts för att råda bot härpå. Visserligen framlade en enskild motionär för 25 år sedan i Andra Kammaren ett skisseradt förslag till ordnande af pantlånerörelsen i riket, men lagutskottet, »som hyste tvifvelsmål, huruvida pantlånerörelsen skulle kunna på lagstiftningens väg så ordnas, att de gifna bestämmelserna icke kunde på mångahanda sätt kringgås», afstyrkte enhälligt förslaget; och utan debatt biföll kammaren utskottets hemställan.

Tre år senare — den 7 november 1884 — utfärdade dock Kungl. Maj:t på hemställan af öfverståthållareembetet, som funnit, att den enskilda pantlånerörelsen visat sig vara ett kraftigt medel till främjande af brott mot äganderätten, en kungörelse angående villkoren för idkande af pantlånerörelse. Härmed var visserligen mycket vunnet, men ändock återstod och återstår ännu mycket att göra för att förekomma alla de olägenheter, som äro förknippade med ifrågavarande lånerörelse.

Särskildt ett par af dessa olägenheter torde för de flesta vara all-
Bih. till Riksd. Prot. 1906. 7 Saml. 20 Häft. (N:o 21).

mänt kända. Redan år 1881 kunde motionären i denna kammare vittna om den sorgliga uppmärksamhet, som pantlånerörelsen tilldragit sig: »den fattige husfadern, som fallit offer för dryckenskapslasten, beröfvar sin lidande maka och barn deras nödtorftiga artiklar för att genom pantlånarens benägna medverkan bereda ytterligare näring åt sin lidelse. Brottslingar och minderåriga hafva i pantbanken lättare än annorstädes att på en oloffigen åtkommen vara genast erhålla penningar».

Ännu i dag är pantlånerörelsen föremål för samma sorgliga uppmärksamhet, och med afseende på ofvannämnda två missförhållanden har knappt någon förändring till det bättre inträdt efter utfärdandet af 1884 års nådiga kungörelse. Detta kan möjligen bero på svårigheten att lagstifta i detta ämne, men nog borde man väl kunna finna ut några föreskrifter, som gjorde det omöjligt för öfverlastade personer och minderåriga samt sådana, hvilka kunde misstänkas hafva på oärligt sätt kommit i besittning af det gods, som erbjudes till belåning, att i pantbanken skaffa sig klingande mynt. Svårigheten att afgöra, huruvida en person är öfverlastad eller minderårig, torde ej vara så stor; svårare ställer det sig nog, då det gäller att afgöra, huruvida en lånesökare är en tjuf eller icke, men säkert är, att en vida strängare kritik borde kunna utöfvas mot lånesökare än hvad som nu är fallet.

Det finnes ju förbud att utskänka brännvin till den, som är rusig eller minderårig; hvarför icke utestänga dem äfven från pantbanken? Därmed skulle mycket vara vunnet; ty pantbanken är väl icke till för att göra det så lätt som möjligt för den notoriske drinkaren att förvandla det sista plagg han äger i brännvin? Och pantlånaren borde väl, om icke utaf sitt samvete så dock utaf fruktan för lagens straff, känna sig uppfordrad att afvisa en minderårig, som kanske på sin öfverlastade eller brottslige faders eller moders befallning kommer för att pantsätta törhända det sista reella bohagsting, som finnes kvar i hemmet, eller det värdeföremål, som kanske strax förut på oärligt sätt anskaffats.

Huru denna fråga på bästa sätt skall lösas, tilltror jag mig icke att afgöra. Dock skall jag tillåta mig framhålla ett par synpunkter, som torde vara af betydelse vid frågans bedömande. Först och främst borde den förtjänst, pantlånaren ägde att beräkna, af lagstiftaren begränsas, så att han endast finge uppbära en måttlig ränta. Ett eventuellt öfverskott vid den oinlösta pantens försäljning borde användas för de fattigas bästa. Vidare borde förbud utfärdas för utlämnande af lån åt öfverlastade, minderåriga och dem, som skäligen kunde misstänkas för att vara tjufvar eller

delaktiga i tjufnadsbrott. Ett beviljad lån borde icke genast utlämnas till lånesökanden, utan först efter t. ex. 24 timmar från det ansökningen blifvit gjord. Under mellantiden borde pantlånaren kunna vara i tillfälle att skaffa sig underrättelse, huruvida behovet af lån är trängande; pantbankens enda uppgift borde nämligen vara att hjälpa — icke att på samma gång stjälpa. Slutligen borde åt någon myndighet uppdragas att utöfva noggrann kontroll öfver det sätt, hvarpå lånen utlämnas. En sådan kontroll åligger väl redan nu, åtminstone enligt lagens mening, polismyndigheten, men endast »då den därtill finner skäl».

Det är min öfvertygelse, att dessa eller liknade föreskrifter skulle i icke ringa mån hindra mången från att beträda brottets bana eller komma in på lastens eller det ekonomiska fördärfvets väg.

Enär denna fråga, enligt min tanke är af djupt ingripande betydelse för hela vårt land, torde den böra underkastas en grundlig och allsidig utredning. Jag tillåter mig därför hemställa, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till författning angående ordnande af pantlånerörelsen i riket.»

Den yrkesmässigt bedrifna handteringen att lämna försträckning i penningar mot säkerhet af lös pant är en samhällsföreteelse, som helt visst är värd lagstiftarens uppmärksamhet. Denna rörelse åsyftar att betjäna dem, som, i behof af penninglån, icke vilja eller kunna erbjuda annan säkerhet för återbetalande af det lånfångna beloppet med ränta än pant af löst gods. I följd häraf är det företrädesvis de mindre bemedlade samhällsklassernas behof och förhållanden, som föranledt uppkomsten af pantlånerörelsen i dess nuvarande skick, och det lär vara en viktig uppgift för det allmänna att tillse, att i pantlånerörelsen långifvaren icke i vinstsyfte obehörigen begagnar sig af den lånesökandes trångmål eller eljest utöfvar sin rörelse på ett olämpligt och skadligt sätt.

Såsom motionären omnämner, väcktes vid 1881 års riksdag förslag, åsyftande att få till stånd en allmän författning angående pantlånerörelsen i riket. Lagutskottet, som behandlade nämnda motion, förmälte sig emellertid hysa tvifvelsmål, huruvida pantlånerörelsen skulle kunna på lagstiftningens väg så ordnas, att de gifna bestämmelserna icke kunde på många handa sätt kringgås, och ansåg för öfrigt inrättandet af goda och under aktade personers ledning stående pantlåneinrättningar vara det bästa medlet

att förekomma den mångfaldiga skada, pantlånerörelsen på sina afvägar åstadkomme. Utskottet afstyrkte följaktligen motionen och denna föranledde icke till någon Riksdagens åtgärd.

Därefter utfärdades emellertid — såsom i förevarande motion jämväl omnämnes — af Kungl. Maj:t på framställning af öfverståthållareämbetet kungörelsen den 7 november 1884 angående villkoren för idkande af pantlånerörelse. I denna författning föreskrifves, att den, som vill såsom yrke drifva pantlånerörelse, skall hos Konungens befallningshafvande söka tillstånd därtill med uppgift om stället, hvarest rörelsen skall utöfvas. Sådant tillstånd får ej meddelas annan än den, som äger medborgerligt förtroende, råder öfver sig och sin egendom och i öfrigt finnes lämplig. Ombyte af ställe för rörelsens bedrifvande får ej ske utan anmälan därom hos den myndighet, som meddelat tillståndet. Pantlånerörelse får äfven idkas af bolag, dock under villkor att sådant sker genom föreståndare, hvilken är ansvarig för rörelsens behöriga utöfvande, som om han drefve den för egen räkning. Med afseende å sådan föreståndare samt beträffande bolagets rörelse gälla författningens föreskrifter till efterrättelse i tillämpliga delar. Däremot äger författningen icke tillämpning på anstalt för pantlånerörelse, som af kommun i vederbörlig ordning inrättats. Tillstånd till pantlånerörelse förverkas och kan ej ånyo erhållas af den, som dömes till ansvar för tjufnadsbrott eller, med afseende å hos honom anträffadt stulet gods, befinnes skyldig till ansvar enligt 3 kap. 10 § strafflagen, hvilket lagrum stadgar straff för den, som utan vetskap om brott, som annan föröfvat, gått honom på visst sätt till handa, ändå att han haft skäl att honom misstänka. Tillstånd till idkande af pantlånerörelse kan för öfrigt återkallas, om den myndighet, som gifvit tillståndet, finner pantlånaren ej vidare vara lämplig att utöfva rörelsen. I författningen föreskrifves därjämte, att pantlånaren skall öfver rörelsen föra bok, hvaraf i ordentlig nummerföljd kan inhämtas upplysning om hvarje af honom mot pant utlämnadt lån, dag, då sådant skett, villkoren därför och pantens beskaffenhet samt pantsättarens namn, yrke och hemvist. Pantlånare är dessutom skyldig att vid pants mottagande tillställa låntagaren ett med lånets bokförda nummer försedt bevis, innehållande uppgift å dagen, då pantsättningen ägt rum, lånesumman, villkoren för lånet samt pantens beskaffenhet. Polismyndighet har uttryckligen tillerkänts befogenhet att, då den därtill finner skäl, undersöka pantlånares lager samt granska hans bokföring äfvensom meddela särskilda ordningsföreskrifter i fråga om rörelsens bedrifvande. Slutligen är i författningen stadgadt bötesansvar för den, som

utan behörigt tillstånd idkar pantlånerörelse eller eljest bryter mot ofvannämnda föreskrifter.

De tre former för bedrifvande af yrkesmässig pantlånerörelse, hvilka i 1884 års författning sålunda omnämnas, hafva förefunnits och finnas ännu, enligt hvad utskottet inhämtat, i olika af rikets städer, under det att i vissa andra städer äfvensom i allmänhet å landsbygden sådan yrkesmässig rörelse icke förekommer. I Stockholm utöfvades till år 1889 pantlånerörelse genom Stockholms allmänna pantlåneinrättning, som var en kommunal institution. Numera och sedan nämnda inrättning upphört sistberörda år, finnas i Stockholm 3 aktiebolag och 23 enskilda personer, som med vederbörligt tillstånd idka pantlånerörelse i tillhopa 40 olika bodar eller kontor, af hvilka 14 innehafvas af bolagen och 26 af de enskilde pantlånarne. Såsom en kommunal angelägenhet drifves pantlånerörelsen ännu i Falun, Söderhamn och Luleå, i hvilka städer stadsfullmäktige upprättat pantlåneinrättningar med särskilda styrelser under stadsfullmäktiges kontroll. I ett flertal andra städer, såsom Göteborg, Malmö, Norrköping, Helsingborg, Ystad, Trelleborg och Västerås, hafva stiftats bolag, som utöfva pantlånerörelse. Vanligen finnas i dessa städer därjämte enskilde pantlånare. I andra städer åter drifves yrkesmässig pantlånerörelse endast af enskilde personer. Nämnda bolag utöfva dock icke sin verksamhet efter samma principer. Under det att somliga af dem bedrifva pantlånerörelsen såsom en vanlig affärsverksamhet i ändamål att bereda delägarne vinst, äro andra af dessa bolag stiftade hufvudsakligen i filantropiskt syfte. Utskottet har särskildt af den för utskottet tillgängliga bolagsordningen för aktiebolaget Malmö pantlåneinrättning funnit, hurusom denna bolagsordning bland annat stadgar, att styrelsens ledamöter icke i denna sin egenskap kunna åtnjuta arfvode, att utdelning till aktieägare icke må bestämmas högre än fem procent å de af aktieägarne inbetalta medel, att hvad af vinsten för året kan återstå, sedan denna utdelning blifvit utbetald, må användas till minskning af utlåningsräntan eller annat välgörande ändamål i enlighet med bolagsstämmas beslut, att förfallna, men icke utlösta panter skola försäljas å offentlig auktion samt att, om därvid uppstår öfverskott, sedan alla auktionskostnader, lånesumman och låneafgifter blifvit guldna, detta öfverskott skall tillhandahållas pantbevisinnehafvaren under ett års tid från försäljningsdagen, men därefter tillfaller bolaget, för den händelse förbehåll härom är i pantbeviset uttryckligen intaget. I hufvudsak enahanda stadganden finnas äfven beträffande andra för pantlånerörelse stiftade bolag, och förslag om bildande af sådan filantropisk inrättning på

plats, där hittills endast funnits enskilde pantlånare, föreligger jämväl. Det förtjänar äfven i detta sammanhang anmärkas, hurusom erfarenheten i allmänhet lär hafva visat, att, där pantlånerörelse bedrifves af såväl enskilde som bolag, de senares verksamhet alltmera ökas på bekostnad af de förres. Så till exempel har i Malmö sedan den 1 juli 1891, då aktiebolaget Malmö pantlåneinrättning började sin verksamhet, de enskilde pantlånarnes antal därstädes, oaktadt stadens betydande tillväxt, nedgått från 9 till 7.

Utskottet har vid behandlingen af förevarande ärende fått den uppfattning, att pantlåneväsendet i vårt land väl möjligen kunde vara ännu bättre inrättadt än det är, men att dock de missförhållanden, som förefinnas, icke äro af den art och betydelse, att de, på det sätt motionen åsyftar, synas påkalla en ytterligare lagstiftning. Ätminstone har utskottet icke kunnat utfinna något uppslag till verksammare nya bestämmelser. Polismyndigheterna lära ock i allmänhet med stöd af föreskrifterna i kungörelsen den 7 november 1884 hålla en sträng kontroll öfver pantlånerörelsen, och, såvidt utskottet kunnat finna, har någon mera allmän klagan öfver dessa stadgandens otillräcklighet icke försports.

Hvad beträffar de särskilda synpunkter, som med afseende å en lagstiftning i ämnet framhållas af motionären, och därvid till en början önskemålet, att pantlånarens förtjänst borde begränsas genom bestämmelse att han endast finge uppbära en måttlig ränta, är det enligt utskottets mening omöjligt eller åtminstone i hög grad svårt att härutinnan utfinna någon lämplig allmängiltig bestämmelse. Den ränta, som beräknas under nuvarande förhållanden å ifrågavarande slags lån, hvilka i allmänhet äro af den beskaffenhet, att den i lag stadgade begränsningen af räntan icke gäller med afseende å dem, är mycket olika på olika platser. Under det att t. ex. den kommunala pantlåneinrättningen i Söderhamn lär tillgodoräkna sig ränta endast efter en procent i månaden och i Stockholm några få enskilde pantlånare med obetydlig rörelse, hvilka fått tillstånd till rörelsens bedrifvande under äldre tid, beräkna ända till 5 procent ränta i månaden, tillgodoräknar sig aktiebolaget Malmö pantlåneinrättning ränta å lånet efter 2 procent i månaden. De i Stockholm befintliga pantlånebolagen beräkna ränta efter 2 procent i månaden för lån mot skrymmande och mindre värdefullt gods och en procent för lån mot s. k. värdeföremål, under det att de räntesatser, som i Stockholm för motsvarande fall användas af andre enskilde pantlånare än dem, som förut nämmts, äro 4 och 2 procent. Det ligger äfven i sakens natur, att räntan måste

växla efter de olika förhållanden, under hvilka rörelsen drifves. För öfrigt är att märka, att ifrågavarande slags rörelse är förenad med icke oväsentliga kostnader för bland annat godsets vård och förvaring, och rörelsen kan uppenbarligen icke bedrifvas utan förlust, om räntan sättes alltför lågt. Konkurrens i allmänhet och särskildt tillvaron af olika slags pantlåneinrättningar å samma plats torde vara det tillförlitligaste medlet att hålla räntan å lån mot pant i lösören inom skäliga och måttliga gränser. I Finland, hvarest den 19 april 1898 utfärdats en förordning angående rätt att utöfva pantlånerörelse som yrke, har man icke heller försökt att gifva någon bestämmelse om räntans storlek, utan endast i detta hänseende stadgat, att ränta och andra afgifter för lånet icke få uppbäras i förskott. En föreskrift om viss ränta torde äfven lätteligen kunna kringgås, om vilja därtill finnes.

Att, såsom motionären ifrågasätter, ovillkorligen förbjuda låns utlämnande till minderårige, synes utskottet icke lämpligt eller nödvändigt. Fall kunna förekomma, då det är känt eller uppenbart, att det är någon af den minderåriges föräldrar eller annan anhörig, som genom honom uppträder såsom lånesökande. Och hvad beträffar utlämnande af lån till öfverlastade personer eller mot pant af gods, som kan misstänkas vara stulet, iakttaga pantlåneinrättningarna, enligt hvad utskottet inhämtat, i allmänhet stor varsamhet. De äfventyra ju eljest att gå miste om rättigheten till rörelsens utöfvande. Motionärens förslag, att pantlånaren skulle i hvarje fall förskaffa sig underrättelse, huruvida behovet af lån är trängande, lär svårigen kunna praktiskt genomföras.

Pantlåneinrättningarna kunna väl i många fall bereda drinkare och lättingar samt med dem likställde tillfälle att förskaffa sig penningar, men utskottet vill å andra sidan erinra, att äfven den ordentlige och nyktre kan, såsom vid sjukdom, tillfällig arbetslöshet eller eljest komma i behof af låneunderstöd, och detta skulle han, om ej pantlåneinrättningen funnes, kanske ej kunna förskaffa sig.

Såsom af det anförda framgår, finnas redan nu pantlåneinrättningar, som använda öfverskott å rörelsen till välgörande ändamål och äfven eljest tillgodose de fattigas bästa, hvilket motionären framhåller såsom i allmänhet önskvärdt med afseende på denna rörelsens bedrifvande. Men att, åtminstone så länge pantlånerörelsen får drifvas af enskilde, meddela och upprätthålla en ovillkorlig föreskrift härom, torde icke låta sig göra. Man torde därför få nöja sig med att det sålunda angifna behjärtansvärda syftet kan i någon mån på frivillighetens väg mer och mer uppnås.

Slutligen vill utskottet uttala den mening, att de olägenheter och missförhållanden, hvilka motionären förmenat vidlåda pantlåneinstitutionen med dess nuvarande anordning i vårt land, i icke ringa grad äro att tillskrifva förefintligheten af s. k. lumpbodar, hvilkas innehafvare, utan att vara underkastade samma kontroll som pantlånare, tillhandla sig och drifva handel med allehanda slags lösörepersedlar. De, hvilka vilja afyttra oärligt åtkommet gods eller eljest vid behof att tillgodogöra sig tillgängliga lösören icke så mycket fästa sig vid äganderättens bibehållande, utan hellre vilja med minsta besvär åtkomma ett penningebelopp, torde lättast vinna sitt syfte genom att hänvända sig till en sådan handlande. Särskild lagstiftning beträffande sistnämnda slags handtering kunde möjligen vara till gagn, men är nu icke ifrågasatt.

På grund af det anförda hemställer utskottet,

att förevarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 9 mars 1906.

På lagutskottets vägnar:

C. A. SJÖCRONA.

Herr *Widén* har begärt få antecknadt, att han icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.
